
**INFORMATION OF PERSIAN WRITTEN SOURCES ABOUT THE
MARRIAGE OF KING ROSTOM****სპარსულ წერილობით წყაროთა ცნობები როსტომ მეფის
ქორწინების შესახებ****Nana Gelashvili**

Doctor of Historical Sciences, Professor of Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia
ORCID ID: 0000-0003-2293-2637
(+995)599934977, nana.gelashvili@tsu.ge

Abstract

The presented article is dedicated to the marriage of the Vali of Kartli - Rostom, the same Khosro-Mirza Bagrationi (1633-1658) and to a discussion of dramatic events related to it. Specifically, we are talking about the marriage of King Rostom and Mariam, the sister of Levan Dadiani, the Ruler of Odishi, in 1634. The information about it is found in various (Georgian, Persian, Turkish, European) written sources. Most of them are well known and properly studied in Georgian historiography, though a certain part of sources is less known, and, accordingly, is not used in the scientific literature. Consequently, it is highly important to research and discover new sources and, based on appropriate critical analysis, to consider their data in order to reveal a number of historical facts or events of the distant past.

This time we focus on the Persian sources of the seventeenth century (the works of Mohammad Yusuf, Mohammad Ma'sum, Abu al-Mafakher Tafreshi, Mir Temur Marashi), which contain interesting information on the issues under consideration. Particularly noteworthy is their information about the advancement of Khosro-Mirza at the royal court of Safavids, his and Shah Safi I's (1629-1642) cordial relationship, his enthronement in Kartli and marriage with Mariam Dadiani, the failed attempt of King Teimuraz and King George III of Imereti to prevent the mentioned marriage, about the controversy between Teimuraz and Rostom, etc. Iranian chroniclers, who were contemporaries (perhaps sometimes eyewitnesses) of the events described in their writings, point out that Rostom, as an ordained and devoted vassal of the Iranian government, first obtained approval to marry Mariam Dadiani from Shah Safi. As much as establishing the kinship between Dadiani and Rostom suited the interests of the Safavid state in all its aspects, Shah Safi approved the choice of Rostom and sent him wedding gifts as well.

In the work the information preserved in the Persian historical compositions, is compared with the data of Georgian, Turkish and European sources, containing parallel data. Based on their appropriate analysis and taking into account the specific historical-political situation of the study period, the relevant conclusions are drawn.

Key words: Rostom, Teimuraz, Shah Safi, Iran, Mariam.

ნანა გელაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
ORCID ID: 0000-0003-2293-2637
(+995)599934977, nana.gelashvili@tsu.ge

აბსტრაქტი

წარმოდგენილი ნაშრომი ეძღვნება ქართლის ვალის – როსტომის, იგივე ხოსრო-მირზა ბაგრატიონის (1633-1658) ქორწინების და მასთან დაკავშირებული დრამატული მოვლენების განხილვას. კონკრეტულად, საუბარია როსტომ მეფისა და ოდიშის მთავრის, ლევან დადიანის დის – მარიამის ქორწინებაზე 1634 წელს. ამის თაობაზე ცნობები დაცულია სხვადასხვა (ქართულ, სპარსულ, თურქულ, ევროპულ) წერილობით წყაროებში. მათი უმეტესობა კარგადაა ცნობილი და შესწავლილი ქართულ ისტორიოგრაფიაში, თუმცა წყაროთა გარკვეული ნაწილი ნაკლებადაა ცნობილი და შესაბამისად, არაა მოხმობილი სამეცნიერო ლიტერატურაში. აქედან გამომდინარე, ფრიად მნიშვნელოვანია ახალ წყაროთა მოკვლევა-მოძიება და სათანადო კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე, მათი მონაცემების გათვალისწინება შორეული წარსულის მთელი რიგი ისტორიული ფაქტების თუ მოვლენების წარმოსაჩენად.

ამჯერად ყურადღება ფოკუსირებულია XVII საუკუნის იმ სპარსულ წყაროებზე (მოჰამმად იუსუფის, მოჰამმად მა'სუმის, აბუ ალ-მაფახერ თაფრემის, მირ თემურ მარაშის ნაშრომები), რომლებიც საინტერესო ცნობებს შეიცავენ განსახილველი საკითხების შესახებ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მათი ინფორმაცია ხოსრო-მირზას აღზევების შესახებ სეფიანთა სამეფო კარზე, მისი და შაჰ სეფი I-ის (1629-1642) გულთბილ ურთიერთობაზე, ქართლში მის გამეფებაზე და მარიამ დადიანზე დაქორწინებაზე, თეიმურაზ მეფისა და იმერეთის მეფის - გიორგი III-ის უშედეგო მცდელობაზე აღნიშნული ქორწინების ჩასაშლელად, თეიმურაზისა და როსტომის დაპირისპირებაზე და სხვ. ირანელი მემბტიანეები, რომლებიც თავიანთ ნაშრომებში აღწერილ მოვლენათა თანამედროვენი იყვნენ (შესაძლოა, ზოგჯერ – თვითმხილველნიც), ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ როსტომმა, როგორც ირანის ხელისუფლების ხელდასხმულმა და ერთგულმა ვასალმა, მარიამ დადიანზე დაქორწინების საკითხი ჯერ შაჰ სეფისთან შეათანხმა. რამდენადაც დადიანსა და როსტომს შორის ნათესაური კავშირის შეკვრა სეფიანთა სახელმწიფო ინტერესებს ყველა პარამეტრებით მიესადაგებოდა, შაჰ სეფიმ როსტომს არჩევანი მოუწონა და საქორწილო საჩუქრებიც გამოუგზავნა.

სპარსულ საისტორიო თხზულებებში დაცული ინფორმაცია ნაშრომში შეჯერებულია პარალელური ცნობების შემცველ ქართულ, თურქულ და ევროპულ წყაროთა მონაცემებთან. მათი სათანადო ანალიზის და საკვლევი პერიოდის კონკრეტული ისტორიულ-პოლიტიკური ვითარების გათვალისწინების საფუძველზე, გამოტანილია შესაბამისი დასკვნები.

საკვანძო სიტყვები: როსტომი, თეიმურაზი, შაჰ სეფი, ირანი, მარიამი.

შესავალი

ხოსრო-მირზა ბაგრატიონის, შემდგომში ქართლის ვალის - როსტომის (1633-1658) ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ ჯერ ირანში, შემდეგ კი საქართველოში, უხვი ცნობები მოიპოვება სხვადასხვა ენაზე არსებულ საისტორიო წყაროებში. რამდენადაც როსტომი გამორჩეულ ისტორიულ ფიგურას წარმოადგენს XVII საუკუნის 20-50-იანი წლების ირან-საქართველოს ურთიერთობების ისტორიაში, მისი მმართველობის სხვადასხვა ასპექტები სათანადოდაა წარმოჩენილი ისტორიოგრაფიაში, თუმცა არა ცალსახად და კომპლექსურად. მკვლევართა ერთი ნაწილი მის მოღვაწეობას საქართველოში დადებითად აფასებს, ზოგი კი - უარყოფითად. ეს იმით არის გამოწვეული, რომ როგორც მართებულად შენიშნავდა ივ. ჯავახიშვილი, როსტომი ორბუნებოვან პოლიტიკას ახორციელებდა (ჯავახიშვილი, 1967: 132) ანუ ერთდროულად ირანული და უფრო მცირე დოზით - ქართული პოლიტიკის გამტარებელი იყო. ამიტომაც არის, რომ წინააღმდეგობებით აღსავსე მისი პიროვნული თვისებები და მმართველობის ფორმები კვლავაც სამეცნიერო კვლევის და განსჯის ობიექტად რჩება. აქვე შევნიშნავთ, რომ როსტომის მოღვაწეობის ზოგიერთი ასპექტი ჩვენს მიერ შესწავლილია (კერძოდ, მისი როლი სეფიანთა სამეფო ტახტზე შაჰ სეფი I-ის ასვლაში, საქართველოში მისი ჩამოსვლის და გამეფების თარიღის დაზუსტება, მისი რელიგიური პოლიტიკა) სათანადო წერილობითი წყაროების დამუშავების საფუძველზე (გელაშვილი, 2008: 119-125); (გელაშვილი, 2009: 141-149); (Gelashvili, 2012: 491-497).

ვაგრძელებთ რა როსტომის მმართველობის სხვადასხვა ასპექტების კვლევას, წინამდებარე პუბლიკაციაში ყურადღება ფოკუსირებულია მის ქორწინებაზე და ამ ქორწინების თანმდევ მნიშვნელოვან მოვლენებზე. საკვლევი საკითხები განხილულია სხვადასხვა საისტორიო წყაროთა მონაცემების შუქზე. ამასთან, ყურადღება გამახვილებულია იმ სპარსულ წყაროებზე, რომელთა ავტორები მათ მიერ აღწერილი მოვლენების თანამედროვენი იყვნენ. ამდენად, ისინი ძვირფას და უფრო სანდო პირველწყაროებს წარმოადგენენ პარალელური ცნობების შემცველ სხვა, უფრო მონაცემიან ხანის საისტორიო თხზულებებთან შედარებით.

მეთოდი

კვლევა ეფუძნება საისტორიო-წყაროთმცოდნეობით და ისტორიოგრაფიაში აპრობირებული კვლევის აკადემიურ მეთოდებს, გამოყენებულია სხვადასხვა წერილობით წყაროთა მონაცემების ურთიერთშეჯერების და კრიტიკული ანალიზის ხერხები, რაც საშუალებას გვაძლევს, შეძლებისდაგვარად, სრულად და ობიექტურად წარმოვაჩინოთ ისტორიული ფაქტები და მოვლენები.

შედეგები

ნაშრომში წარმოდგენილი სპარსული საისტორიო წყაროების მონაცემები გარკვეული დოზით ავსებენ და აზუსტებენ ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებულ ცოდნას კონკრეტული ისტორიული მოვლენის

შესახებ, რომელიც უკავშირდება ირანის და საქართველოს ურთიერთობებს ქართლში როსტომის ზეობის პერიოდში. ამ შემთხვევაში იგულისხმება როსტომის ქორწინებასთან დაკავშირებული ამბები. სპარსულ საისტორიო თხზულებებში დაცული ინფორმაციის შეჯერება პარალელური ცნობების შემცველ სხვა წყაროებთან და მათი ანალიზი ცხადყოფს, რომ როსტომისა და მარიამ დადიანის ქორწინება შორს გამიზნულ პოლიტიკურ გეგმებზე ორიენტირებულ აქტს წარმოადგენდა. ამიტომაც იყო, რომ მან დიდი ვნებათაღელვა გამოიწვია როგორც საქართველოში - დაპირისპირებულ მეფე-მთავრებს შორის, ისე ქვეყნის ფარგლებს მიღმა. აღნიშნულმა ქორწინებამ საგრძნობლად შეცვალა ძალთა თანაფარდობა და საერთაშორისო ურთიერთობები საქართველოს სხვადასხვა სამეფოებს, ოსმალეთის იმპერიას და სეფიანთა ირანს შორის.

მსჯელობა

სანამ უშუალოდ განსახილველ თემაზე დავიწყებდეთ საუბარს, უპრიანია, მოკლედ შევეხოთ ხოსრო-მირზას, იგივე როსტომ ბაგრატიონის აღზევებას სეფიანთა სამეფო კარზე. როგორც ისტორიიდან ცნობილია, ხოსრო-მირზა ქართლის მეფის, სიმონ I-ის ძმის - დაუდ-ხანის ვაჟი იყო, რომელიც ირანში მუსლიმურ გარემოცვასა და ტრადიციებზე აღიზარდა. თავდაპირველად მისი დაწინაურება სეფიანთა სახელმწიფო სამსახურში გიორგი სააკაძის ხელშეწყობით დაიწყო, მომდევნო ხანებში მან უკვე თავად გაიკაფა გზა და სხვადასხვა მაღალი თანამდებობები ეკავა (იყო ისფაჰანის ტარულა, შაჰის გვარდიის სარდალი - ყულარადასი და სხვ.). თავისი ძლიერების ზენიტს და პოპულარობას კი ხოსრო-მირზამ შაჰ აბას I-ის გარდაცვალების შემდეგ (1629 წ.) მიაღწია, როდესაც მისი ოპერატიული ძალისხმევის წყალობით, განსვენებული შაჰის სურვილისამებრ, სეფიანთა სამეფო ტახტი ამ უკანასკნელის შვილიშვილმა, დედით ქართველმა სამ-მირზამ დაიკავა შაჰ სეფი I-ის სახელით (1629-1642). საქმე ის იყო, რომ აბასის ანდერძის მიუხედავად, მოწინააღმდეგეთა დაჯგუფება მისი სხვა შვილიშვილის - ნეჯფე ყული-მირზას გამეფებას გეგმავდა (მოჰამმად მა'სუმი: 73). მადლიერებით აღსავსე ახალგაზრდა შაჰი (გამეფებისას ის 17 წლის იყო) დიდი პატივისცემით და ნდობით იყო გამსჭვალული ხოსრო-მირზას მიმართ, რომელიც მის უახლოეს გარემოცვაში მოიაზრებოდა და ფართო უფლებამოსილებითაც სარგებლობდა. ყველაზე ნათლად შაჰის კეთილგანწყობა ქართველი ბატონიშვილის მიმართ მაშინ გამოჩნდა, როდესაც ის ქართლის ვალიდ დანიშნა (1632 წ.). სწორედ მაშინ შეუცვალა შაჰ სეფიმ მას სახელი - ამიერიდან ხოსრო-მირზა პოლიტიკურ ასპარეზზე უკვე როსტომ-ხანის სახელით გამოჩნდა. ბერი ეგნატაშვილის სიტყვით „ხოსრო-მირზას მისცა ყაენმან ქართლი და უწოდა როსტომ-ხან“ (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 417).

ამ მოვლენების შესახებ ვრცლად და ხატოვნად მოგვითხრობენ XVII საუკუნის ირანელი მემატრიანეები: მოჰამმად მა'სუმი ნაშრომში „ხულასათ ას-სიიარ“ („ცხოვრების მოკლე აღწერილობა“), მოჰამმად იუსუფი საისტორიო თხზულებაში „ხოლდ-ე ბარინ“ („სამოთხე“), მირ თემურ მარაში ნაშრომში

„თარიხ-ე ხანდან-ე მარაში-ე მაზანდარან“ („მაზანდარანის მარაშის საგვარეულოს ისტორია“), რომელთა ცნობები საქართველოს შესახებ ჩვენს მიერ იქნა თარგმნილი სპარსულიდან ქართულად (გელაშვილი, 2009: 145-146; Gelashvili, 2012: 492-494). როგორც წყაროთა მონაცემებიდან ირკვევა, როსტომის ქართლში გამეფება დააჩქარა დაუდ-ხან უნდილადისა და ქართლ-კახეთის მეფის - თეიმურაზის მიერ ორგანიზებულმა ანტი-ირანულმა აჯანყებამ 1632 წლის გვიან შემოდგომაზე, რომელიც განჯა-ყარაბაღის დარბევით დაიწყო. ხსენებული ამბოხების პერიპეტეები კარგადაა ცნობილი ისტორიიდან, ამიტომ ამჯერად მხოლოდ იმას აღვნიშნავთ, რომ დამარცხებულმა თეიმურაზმა სამეფო ტახტი დაკარგა და იმერეთს შეაფარა თავი, დაუდ-ხანი კი ოსმალეთში გადაიხვეწა. სწორედ ასეთ დამაბულ ვითარებაში გაგზავნა შაჰ სეფიმ როსტომი საქართველოში, როგორც მისთვის გამორჩეულად სანდო და ერთგული პიროვნება. ამბოხებულთა დასასჯელად კი მას ყიზილბაშთა ლაშქარი გააყოლა, როსტომ-ხან სააკაძის სარდლობით.

როსტომმა სამეფო ტახტი თბილისში 1633 წლის თებერვალში დაიკავა და როგორც სეფიანთა ხელისუფლების დიდმოხელე, უპირველეს ყოვლისა, ის ირანის ინტერესების დამცველად და გამტარებლად იყო მოვლენილი საქართველოში. ის დიდი ტაქტით და მოქნილი დიპლომატიური სვლებით ცდილობდა მასზე დაკისრებული რთული მისის - ე. წ. კომპრომისული პოლიტიკისკურსის განხორციელებას ირან-საქართველოს ურთიერთობებში, რომელიც ჯერ კიდევ შაჰ აბას I-მა იძულებით წამოიწყო თავისი ზეობის მიწურულს. ამ მიმართულებით როსტომი იმ მთავარი პრინციპით ხელმძღვანელობდა, რომლის მიხედვითაც ქართლში მიმდინარე პროცესები ირანის სახელმწიფოებრივ ინტერესთა ჩარჩოს არ უნდა გადასცდენოდა. ამას ის, უდაოდ, შესანიშნავად ახერხებდა. სწორედ მისი დაბალანსებული მმართველობის შედეგი იყო, რომ ქართლის სამეფოში XVII საუკუნის 30-50-იან წლებში მშვიდობიანობა სუფევდა, გამოცოცხლდა საქალაქო ცხოვრება, ვაჭრობა-ხელოსნობა, აღორძინდა ეკონომიკა. როსტომი ინტენსიურ საადმინისტრაციულ ღონისძიებებს ახორციელებდა, ანახლებდა და მატერიალურ დახმარებას უწევდა ქრისტიანულ ეკლესიებს (განსაკუთრებით მარიამ დადიანზე დაქორწინების შემდეგ) და სხვ. თუმცა, მედლის მეორე მხარეს წარმოადგენდა ის, რომ ქართლის სახელისუფლო სტრუქტურებში ირანული გავლენა გაძლიერდა; მომრავლდნენ ირანიდან წარგზავნილი მეთვალყურე მოხელეები, გავრცელდა სპარსული ადათ-წესები, ჩაცმულობა, ჭამა-სმა და სხვა (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 439). არც ის უნდა დაგვავიწყდეს, რომ გორის, სურამის და თბილისის ციხეებში ყიზილბაშთა გარნიზონი იყო ჩაყენებული და ფული შაჰის სახელით იჭრებოდა (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925:238); (Кутелия, 1979: 25-27). ყოველივე ამის მიუხედავად, ვახუშტი ბატონიშვილი როსტომის დადებით თვისებებსაც წარმოაჩენს. მისი სიტყვით, როსტომმა „დაადგინა ორნივე და მიანიჭებდა ქართველთა ბოძს მცირეთა და იერთგულებდა მათ“ (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 439). ანალოგიურ ცნობას გვაწვდის ასევე ბერი ეგნატაშვილი (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 418).

თავდაპირველად როსტომის პოზიციები ქართლში საკმაოდ მყიფე იყო, რადგან მას ბევრი მოქიშპე ჰყავდა, უპირველესად კი - თეიმურაზი, რომელიც სამეფო ტახტის დაკარგვას ვერ ეგუებოდა და ქართველ დიდებულთა გარკვეულ ნაწილთან ერთად, პერმანენტულ რეჟიმში, სხვადასხვა გზებით ებრძოდა როსტომს. აქედან გამომდინარე, ფეხის მტკიცედ მოსაკიდებლად, როსტომისთვის უმთავრეს ამოცანას წარმოადგენდა მეზობელ სამეფოებთან კეთილმეგობრული ურთიერთობების დამყარება. პრობლემას წარმოადგენდა ასევე ის, რომ როსტომს მემკვიდრე არ ჰყავდა. საქმე ის იყო, რომ მისი პირველი მეუღლე (რომელიც საქართველოში ჩამოსვლისთანავე შეირთო ცოლად), გორჯასპი აბაშიშვილის ქალიშვილი - ქეთევანი ისე გარდაიცვალა, რომ მემკვიდრე არ დაუტოვებია (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 439). შესაბამისად, როსტომის ერთგული გარემოცვა ძალისხმევას არ იშურებდა, მისთვის შესაფერისი საცოლის შესარჩევად. საბოლოოდ არჩევანი ოდიშის მთავრის, ლევან დადიანის (1611-1657) დაზე - მარიამზე შეჩერდა, რომელიც სიმონ გურიელის ნაცოლარი იყო. ამ კონტექსტში აღსანიშნავია კათოლიკე მისიონერის - დონ პიეტრო ავიტაბილეს ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ თითქოს როსტომს ქართლში შემოსვლამდე ჰქონდა გადაწყვეტილი დადიანთან დამოყვრება და მასთან პოლიტიკური კავშირის შეკვრა (დონ პიეტრო ავიტაბილე, 1977: 27). ჩვენი აზრით, ეს ცნობა სიმართლეს არ შეესაბამება, რადგან, როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოში ჩამოსვლისთანავე, მან აბაშიშვილის ქალზე იქორწინა.

მარიამ დადიანისა და როსტომ მეფის ქორწინება ორივე მხარისათვის მისაღები და სარგებლობის მომტანი ჩანდა. კერძოდ, დიდი გავლენების მქონე ლევან დადიანი როსტომის მოკავშირე ხდებოდა, რაც ამ უკანასკნელს ბრძოლას გაუადვილებდა თეიმურაზისა და იმერეთის მეფის - გიორგი III-ის (1604-1639) წინააღმდეგ, რამდენადაც ოდიშის მთავარიც მათი დაუძინებელი მტერი იყო. თავის მხრივ, დადიანისთვისაც მიმზიდველი იყო ქართლის მეფესთან დანათესავება, რადგან ამით მისი სამეფო კიდევ უფრო გაძლიერდებოდა. ამასთან ერთად, ის მეტად დაინტერესებული იყო ირანთან დაახლოვებითაც, გამომდინარე იქიდან, რომ მისი ფართომასშტაბიანი სავაჭრო პროექტის ერთ-ერთ მთავარ პუნქტს ირანის აბრეშუმის საქართველო-შავი ზღვის გზით ევროპაში გატანა წარმოადგენდა, ოსმალეთის გვერდის ავლით (სვანიძე, 1990: 235-236).

მართალია, საბოლოოდ აღნიშნული ქორწინება შედგა, თუმცა მას ფრიად დრამატული მოვლენები უძღოდა წინ, რამაც გარკვეული დისონანსი შეიტანა მოვლენების მშვიდობიანად განვითარებაში და შესაბამისად, ქორწინების გაჭიანურება გამოიწვია. ამის მიზეზი იყო თეიმურაზის და მისი მოკავშირე იმერეთის მეფე გიორგის მცდელობა, რომ ნებისმიერი საშუალებით ხელი შეეშალათ ქორწინებისათვის. აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით საგანგებო ყურადღებას იმსახურებს შაჰ სეფი I-ის სამეფო კარის მემატანეთა - მოჰამმად იუსუფის და მოჰამმად მა'სუმის ნაშრომები, რომლებშიც გადმოცემულია შაჰ სეფის ზეობის ათი წლის ისტორია. არანაკლებ საინტერესოა აბუ ალ-მაფაჰერ თაფრემის „თარიხ-ე შაჰ სეფი“ („შაჰ

სეფის ისტორია“), რომელიც ასევე აღწერილ მოვლენათა თანამხედურის ცნობებს ემყარება (გელაშვილი, არჩვაძე, 2016: 370-375).

მოკამმად იუსუფის გადმოცემით, ოდიშის მთავარი როსტომ მეფეს ეახლა იმ განზრახვით, რომ თავისი და მისთვის მიეთხოვებინა და ამ გზით ირანის შაჰის „მონათა რიცხვში მოხვედრილიყო“. როდესაც ამის შესახებ იმერეთის მეფემ შეიტყო, ის თეიმურაზ მეფეს შეუთანხმდა იმის თაობაზე, რომ ყველა ღონე ეხმარათ ამ ქორწინების ჩასაშლელად. დათქმულ დროს ისინი სასიძოსთან შესახვედრად მიმავალ დადიანის ამაღლას ჩაუსაფრდნენ. როსტომ მეფემ დროულად შეიტყო ამის შესახებ და შირვანის და ყარაბაღის, ასევე ერთგული ქართლებების რაზმის თანხლებით, ის შეთქმულების ჩასაშლელად გაემართა. იმერეთის საზღვარზე – ალთუნ-ყალასთან (ადიგენის რაიონში მდებარე ციხე - ნ. გ.) როსტომის ლაშქარს მეთოფეთა რაზმი დაუხვდა, რომელიც არდაჰანის მმართველ საფარ-ფაშას იმერეთის მეფის დასახმარებლად გამოეგზავნა. როსტომმა პირველივე იერიშზე სძლია მოწინააღმდეგეები და თავის მოლაშქრეთა ნაწილი, გურიელის სამფლობელოს გზით, დადიანის შესაგებებლად გაგზავნა. იმავდროულად როსტომისკენ მიმავალ დადიანის ამაღლას თეიმურაზის და იმერეთის მეფის მეომრები გადაეღობნენ. მათ შორის სასტიკი სისხლისმღვრელი ბრძოლა გაჩაღდა, რომელიც დადიანის გამარჯვებით დასრულდა. ამასთან, ოდიშის მთავარმა ტყვედ იგდო იმერეთის მეფე კახელ აზნაურებთან ერთად. თეიმურაზმა კი, იმერეთის მეფის ვაჟთან და ცოცხლად გადარჩენილ მეომრებთან ერთად, გაქცევით უშველა თავს და ქუთაისის ციხეში შეაფარა თავი. მოკამმად იუსუფი დასძენს, რომ მალე მექორწილეები ერთმანეთს შეხვდნენ და გამარჯვებულმა დადიანმა თავისი და როსტომის სამფლობელოში მშვიდობიანად გაისტუმრა. ამ დრამატულ მოვლენებზე საუბრისას, ავტორი ხაზს უსვამს, რომ ქორწინების ნებართვა როსტომმა შაჰ სეფისგან აიღო, რომელმაც მას არჩევანი მოუწონა და ძვირფასი საქორწილო საჩუქრებიც გაუგზავნა (მოკამმად იუსუფი, 1966: 159). აღსანიშნავია, რომ მოკამმად იუსუფი თავისი ნაშრომის სხვა ადგილასაც აღნიშნავს, რომ როდესაც ყველაფერი მშვიდობიანად დაგვირგვინდა, როსტომმა კვლავ გაუგზავნა მოხსენებითი ბარათი შაჰს თავრიზში იმის თაობაზე, რომ დადიანთან მისი შეხვედრა მოხდა და მეგობრობის კავშირის განმტკიცების შემდეგ, ის მშვიდობიანად დაბრუნდა ქართლში. ირანელი მემატაიანის სიტყვით, შექმნილ ვითარებაში თეიმურაზმა როსტომთან შერიგება არჩია, „ის ამბოხების ღრმა ძილიდან და ურჩობის სიმთვრალიდან გამოფხიზლდა“, დანაშაულის გამოსყიდვის მიზნით კი, თავისი ქალიშვილი გაგზავნა შაჰის კარზე. ამის საპასუხოდ მან დიდი წყალობა მიიღო – შაჰ სეფიმ მას კახეთის სამეფო დაუბრუნა (მოკამმად იუსუფი, 1966: 159). აქვე შევნიშნავთ, რომ ეს დროებითი შემორიგება იყო თეიმურაზის მხრიდან, რადგან ის მომდევნო ხანებში კვლავ აგრძელებდა ბრძოლას როსტომის წინააღმდეგ, ქართლიდან მისი გაძევების მიზნით. ბოლო შებრძოლებას 1648 წელს ჰქონდა ადგილი, რომელიც უწინდებურად თეიმურაზის მარცხით დასრულდა.

მცირე განსხვავებათა მიუხედავად, თითქმის ანალოგიურად აღწერს როსტომის ქორწინებასთან დაკავშირებულ მოვლენებს შაჰ სეფი I-ის

კარის მეორე მემატთანე მოჰამად მა'სუმი. ძირითადი განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ ეს უკანასკნელი ხოსრო-მირზას როსტომის სახელით მოიხსენიებს ჯერ კიდევ შაჰ სეფის გამეფებამდე ანუ 1629 წლამდე. სხვა წერილობითი წყაროებიდან (ქართული, სპარსული, ევროპული) კი ცნობილია, რომ ხოსრო-მირზას შაჰ სეფიმ როსტომი უწოდა ქართლის ვალიდ დანიშვნის დროს. გარდა ამისა, მოჰამად მა'სუმის გადმოცემით, ქორწინების ინიციატივა არა დადიანისგან, არამედ როსტომისგან მოდიოდა, რომელმაც თავისი პოზიციების განმტკიცების მიზნით და ახლობლების რჩევით, 1634 წელს ლევან დადიანის დაზე დაქორწინება გადაწყვიტა. ამ ქორწინების ჩაშლას შეეცადა მეფე თეიმურაზი, რომელიც იმერეთის მეფის მხარდაჭერით, დადიანის დის მოტაცებას აპირებდა. თუმცა ამის შესახებ როსტომს აცნობეს და ამ უკანასკნელმა იერიშით აიღო ის ციხე, სადაც თეიმურაზი და მისი მომხრეები იყვნენ ჩასაფრებულნი. ავტორი დასძენს, რომ შაჰ სეფიმ მოიწონა როსტომის ქმედებები და როგორც თავის ერთგულ ადამიანს, საჩუქრად გაუგზავნა საპატიო ხალათები და ცხენი ოქროს აღკავშულობით. საჩუქრებს თან ერთვოდა შაჰის ფირმანი, რომლის მიხედვითაც, ის თანხმობას აცხადებდა როსტომის და დადიანის ნათესაური კავშირის შეკვრასთან დაკავშირებით (მოჰამადმა'სუმი, 80).

ცხადია, რომ აღნიშნული ქორწინება ყველა პარამეტრებით მიესადაგებოდა ირანის ინტერესებს. უპირველეს ყოვლისა, ქართველ ქრისტიან ბანოვანზე დაქორწინება მისი ერთგული მოხელის ანუ როსტომის პოზიციების გაძლიერებას მოასწავებდა. გარდა ამისა, გავლენიანი ოდიშის მთავრის სახით შაჰ სეფი საიმედო მოკავშირეს იძენდა განდგომილი თეიმურაზის წინააღმდეგ საბრძოლველად. იმავდროულად, ქართლისა და სამეგრელოს ძალების ერთობლიობა ძალზე მნიშვნელოვან ფაქტორად მოიაზრებოდა ოსმალეთთან ომის შემთხვევაში. როგორც ქართული წყაროებიდან ცნობილია, შაჰ სეფიმ დადიანს ჯამაგირი დაუნიშნა ათასი თუმნის ოდენობით (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 420); (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 242). მოჰამად მა'სუმიც აღნიშნავს, რომ ლევან დადიანმა არაერთხელ გაგზავნა შაჰის კარზე ელჩები, რომლებიც ძვირფასი საჩუქრებით ხელდამშვენებულნი ბრუნდებოდნენ უკან (მოჰამად მა'სუმი: 80).

ჩვენთვის საინტერესო მოვლენებს აშუქებს კიდევ ერთი ახალი სპარსული წყარო - აბუ ალ-მაფახერთაფრეშის „შაჰ სეფის ისტორია“. ირან-საქართველოს ურთიერთობების ამსახველ სხვადასხვა ეპიზოდების გადმოცემისას, ავტორი როსტომის ქორწინების ამბებსაც ეხება. მისი სიტყვით, საქართველოდან შაჰის კარზე შეტყობინება მოვიდა გურჯისტანის ვალის, როსტომ-ხანის ოდიშის ვალის ქალიშვილზე ქორწინების შესახებ (ავტორი მარიამ დადიანს შეცდომით, ლევან დადიანის ქალიშვილად მოიხსენიებს - ნ. გ.). ცნობილი გამხდარა ასევე, რომ იმერეთის მეფე ცდილობდა ამ ქორწინების ჩაშლას. ამ მიზნით ის თავს დაესხა მექორწილეთა ამაღლას, თუმცა ის დამარცხდა ამ ბრძოლაში და თვით იმერეთიც მოწინააღმდეგეთა ხელში აღმოჩნდა (გელაშვილი, არჩვაძე, 2016: 374). აქვე შევნიშნავთ, რომ ეს უკანასკნელი ინფორმაცია სიმართლეს არ შეესაბამება, რადგან ხსენებული შეტაკების შედეგად, იმერეთის მეფე მართლაც დაატყვევა ლე-

ვან დადიანმა, თუმცა თავად იმერეთის სამეფო უწინდებურად აგრძელებდა არსებობას. ამ კონტექსტში საყურადღებოა ავტორისეული მიდგომა საკითხისადმი. კერძოდ მოწინააღმდეგე შეთქმულებზე გამარჯვებას ის ყიზილბაში მეომრების დამსახურებად მიიჩნევს. ამასთანავე, სამეგრელოსა და იმერეთს შორის არსებულ დაპირისპირებას და ზემოთ ხსენებულ ბრძოლაში სამეგრელოს მთავრის გამარჯვებას, ირანელი მემკვიდრე როსტომის მიერ ოსმალეთის გავლენის სფეროს - იმერეთის სამეფოს დამორჩილებად აღიქვამს. სამწუხაროდ, წარმოდგენილ სპარსულ წყაროებში არ მოიპოვება ინფორმაცია როსტომისა და შაჰ სეფი I-ის შემდგომი ურთიერთობების შესახებ.

განხილულ მოვლენათა თანმიმდევრობისა და შეძლებისდაგვარად რეალური სურათის აღსადგენად, თვალი გავადევნოთ ქართულ საისტორიო თხზულებათა მონაცემებს. ამთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ მცირე განსხვავებათა გამოკლებით, ისინი ძირითადად სპარსულ წყაროთა ანალოგიურ ინფორმაციას გვაწვდიან, თუმცა, გაცილებით უფრო შეკვეცილად (ბერი ეგნატაშვილი, 1959: 419); (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 441); (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 242); (ცხოვრება საქართველოსა, 1990: 94). ამ კონტექსტში გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ მათი ავტორები ირანელ მემკვიდრეებთან შედარებით, უფრო მოგვიანო ხანაში მოღვაწეობდნენ. შესაბამისად, ჩვენთვის საინტერესო მოვლენების გადმოცემისას, ისინი ძირითადად აღმოსავლურ (სპარსულ, თურქულ) წყაროთა მონაცემებს ეყრდნობოდნენ (გაბაშვილი, 1958: 27). აღსანიშნავია, რომ ქართველი მემკვიდრეები საერთოდ არ მოიხსენიებენ არც თეიმურაზ მეფეს და არც შაჰ სეფის. ამ მხრივ გამონაკლისია მხოლოდ ფარსადან გორგიჯანიძე, რომლის სიტყვით, „როსტომმა ყაენს ჩაფარი გაუგზავნა და დადიანის მოყვრობა გააშინჯვინა“, ლევან დადიანთან კი შუამავლები გაგზავნა, რომლებიც ამ უკანასკნელმა პატივით მიიღო და „დაწესებული ნიშანი მიირთმია“ (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 241). მოკამმად იუსუფის ცნობით კი პირიქით, თითქოს ოდიშის მთავარმა შესთავაზა როსტომს თავისი დის ცოლად შერთვა. ქართული წყაროებიდან ამ ვერსიას ბერი ეგნატაშვილი იმეორებს, რაც, ჩვენი აზრით, სიმართლეს არ შეესაბამება. საეჭვოდ ჩანს, რომ ლევან დადიანისგან გაჟღერებულიყო აღნიშნული ინიციატივა. როგორც ზემოთ იყო ნაჩვენები, სპარსულ წყაროთა ცნობით, გადამწყვეტი სიტყვა როსტომისა და მარიამის დაქორწინებასთან დაკავშირებით, შაჰ სეფის ეკუთვნოდა. ეს არცაა გასაკვირი, აღმოსავლეთ საქართველოსა და ირანს შორის იმხანად არსებული პოლიტიკური ურთიერთობის ფორმიდან გამომდინარე. როსტომი, როგორც სეფიანთა ხელისუფლების ხელდასხმული და შაჰ სეფის ერთგული ვასალი, ვალდებული იყო ისეთი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი, როგორც ქორწინებაა, ჯერ შაჰთან შეეთანხმებინა.

განსახილველ თემასთან დაკავშირებით, ევროპული წყაროებიდან აღსანიშნავია იტალიელი მისიონერის, დონ ჯუზეპე ჯუდიჩე მილანელის ინფორმაცია, რამდენადაც ის იმხანად ლევან დადიანთან იმყოფებოდა სამეგრელოში. მისი გადმოცემით, სამეგრელოს მთავარმა და როსტომმა გადაწყვიტეს, ქორწინების შემდეგ ომი გამოეცხადებინათ იმერეთის მეფე-

სათვის, რათა მერე შუაზე გაეყოთ ეს მხარე. საამისო საბაზი კი ის იყო, რომ იმერეთის მეფემ თავშესაფარი მისცა იმერეთში გადახვეწილ თეიმურაზს (ჯუდიჩე მილანელი, 1964: 34). როგორც ზემოთ აღინიშნა, ლევან დადიანმა იმერეთის მეფე ქორწილამდე გამართულ ბრძოლაში დაამარცხა და ტყვედ იგდო. მისმა ვაჟმა - ალექსანდრემ კი ორი წლის შემდეგ დიდი გამოსასყიდის ფასად, მამა ტყვეობიდან დაიხსნა.

XVII საუკუნის თურქი ისტორიკოსები - მუსტაფა ნაიმა და ქათიბ ჩელები გვაუწყებენ, რომ ოსმალეთის სულთანი მურად IV(1624-1640) ძალზე შეუშფოთებია როსტომისა და დადიანის ნათესაური კავშირის შეკვრას (აღსანიშნავია, რომ ისინი მარიამს ლევან დადიანის ქალიშვილად მოიხსენიებენ). აღნიშნულ კავშირს სულთანი აღიქვამდა, როგორც მტრულ პოლიტიკურ აქტს ოსმალეთის წინააღმდეგ, ასევე ირანის შაჰის უხეშჩარევად დასავლეთ საქართველოს საქმეებში, რაც მისთვის ფრიად მიუღებელი იყო. ამას მოჰყვა კიდევ უფრო შემამფოთებელი ინფორმაცია იმის თაობაზე, რომ როსტომი 30 ათასი ყიზილბაშის თანხლებით და დადიან- გურიელის გაერთიანებული სამხედრო ძალები იმერეთს შეესივნენ. იმავდროულად ყიზილბაშები შავი ზღვის სანაპირომდეც გასულიყვნენ, რითაც საფრთხე ექმნებოდა გონიოსა და ტრაპიზონის საზღვრებს (მუსტაფა ნაიმა, 1979: 190). ქათიბ ჩელები ზემოთაღნიშნულს უმატებს, რომ ოსმალეთის ხელისუფლებამ დაყოვნების გარეშე, სასწრაფო ღონისძიებები განახორციელა სასაზღვრო რაიონების გასამაგრებლად, კერძოდ, ოსმალები სამეგრელოში შეიჭრნენ და სასტიკად დაარბიეს იქაურობა (ქათიბ ჩელები, 2013: 222-223). შექმნილი კრიტიკული ვითარებიდან გამომდინარე, ჯერ დადიანი, ცოტა მოგვიანებით კი გურიელიც, იძულებულნი გახდნენ მორჩილება აღეთქვათ სულთნისათვის (სვანიძე, 1990: 236-237).

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ როსტომის, დადიანისა და გურიელის იმერეთის წინააღმდეგ (რომელშიც ყიზილბაში მეომრებიც მონაწილეობდნენ) ერთობლივ გალაშქრების მიზანს არა მხოლოდ როსტომის ქორწინების დაცვა და თეიმურაზის განეიტრალება წარმოადგენდა, არამედ იმავდროულად - იმერეთის დაპყრობაც, შემდგომ კი მისი განაწილება ქართლისა და სამეგრელოს სამეფოებს შორის (ჟორჯოლიანი, 1987: 46-47). ჩვენ არ ვიზიარებთ ამ თვალსაზრისს, რადგანაც ზემოთ განხილულ სხვადასხვა წყაროთა მონაცემების ურთიერთშეჯერების, მოვლენების ლოგიკური განვითარების, ასევე იმჟამინდელი პოლიტიკური ვითარების გათვალისწინების საფუძველზე, ნაკლებ სავარაუდოა, რომ როსტომს იმხანად ფართომასშტაბიანი საბრძოლო ოპერაციები წამოეწყო. ცნობილია, რომ ზოგადად, როსტომის პოლიტიკური კურსი მიმართული იყო ქვეყანაში მშვიდობიანობის და სტაბილურობის დამკვიდრებისკენ. მითუმეტეს, რომ საქმე ეხებოდა საქორწილო სამზადისს და ქორწილის მშვიდობიანად დაგვირგვინებას და არა ახალი საომარი კერის გაჩაღებას. რაც შეეხება თეიმურაზ მეფისა და იმერეთის მეფის ტანდემის მიმართ დადიან- გურიელის, როსტომისა და მათი მომხრეების დამოკიდებულებას, ადგილი ჰქონდა მხოლოდ თავდაცვით ღონისძიებებს. მართალია, დაქორწინების შემდეგ როსტომის პოზიციები საქართველოში საგრძნობლად განმტკიცდა,

თუმცა მას პერმანენტულად უხდებოდა შეჯახება გარკვეულ შიდა დაპირისპირებულ ძალებთან.

როსტომის ქორწინებაზე საუბრისას, გვერდს ვერ ავუვლით ისეთ მნიშვნელოვან ასპექტს, როგორცაა სარწმუნოება. ცნობილია, რომ როსტომის როგორც პირველი, ისე მეორე ქორწინება ქრისტიანულ-მაჰმადიანური წესით მოხდა (ვახუშტი ბატონიშვილი, 1973: 439). ამით როსტომი, უთუოდ, იმის დემონსტრირებას ახდენდა ქართული გარემოცვის წინაშე, რომ ის ცალსახად მხოლოდ სეფიანთა სახელმწიფოს დიდმოხელე კი არ იყო, არამედ ადგილობრივი ადათ-წესების და სარწმუნოების პატივისცემელი ქართველი მეფე. ხაზგასასმელია, რომ ქართლის სამეფოში მართლმადიდებლობის წინა პლანზე წამოწევა (ისლამის გვერდით) განსაკუთრებით ხელშესახები სწორედ მარიამზე როსტომის დაქორწინების დროიდან დაიწყო. მარიამ დადიანი ისტორიიდან ცნობილია, როგორც მეტად ღვთისმოსავი, ქართული კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმის დიდი ამაგდარი და ქველმოქმედი. სავსებით ბუნებრივია, რომ ეს გარემოება გავლენას ახდენდა მის მეუღლეზე და გარკვეული დოზით ქვეყნის იდეოლოგიურ პოლიტიკაზეც აისახებოდა. თავდაპირველად მარიამი როსტომთან შეუღლების სასტიკი წინააღმდეგი ყოფილა, მისი მაჰმადიანობის გამო. მაგრამ რამდენადაც აღნიშნულ ქორწინებას სერიოზული პოლიტიკური დატვირთვა ჰქონდა, ის დათმობაზე წავიდა, თუმცა კონკრეტული წინაპირობით - ქორწინება ქრისტიანული წესით უნდა ჩატარებულიყო. კათოლიკე მისიონერის - დონ პიეტრო ავიტაბილეს გადმოცემით, რომელიც აღნიშნულ რიტუალს ესწრებოდა, დედოფლის მოთხოვნით, ჯვრისწერის წინ მეფე მოინათლა, თუმცა ამას ფორმალური სახე ჰქონდა (დონ პიეტრო ავიტაბილე, 1977: 14-15). ავტორი არაერთგზის აფიქსირებს, რომ მაჰმადიანობის მიუხედავად, მეუღლის თანდასწრებით როსტომი პირჯვარს იწერდა, უყვარდა წირვისა და ეკლესიის ზარების მოსმენა, თუმცა ტამარში არ შედიოდა. ამასთანავე ის მფარველობას უწევდა ქართლში მოღვაწე კათოლიკე მისიონერებს (დონ პიეტრო ავიტაბილე, 1977: 14, 28, 57-58).

მეუღლის მხარდამხარ, როსტომი არა მხოლოდ ეკლესია-მონასტრების განახლება-აღმშენებლობაზე ზრუნავდა, არამედ დიდ მატერიალურ დახმარებასაც უწევდა, საგადასახადო შეღავათებს ანიჭებდა, სოფლებსა და ყმა-გლეხებს სწირავდა მათ და ა. შ. საამისო მაგალითები მრავლად მოიპოვება განსახილველი პერიოდის ქართულ რეალობაში (ჟორჟოლიანი, 1987: 57-58). ცნობილია ისიც, რომ როსტომის სამეფო ბეჭედს ქრისტიანული ჯვარი ამშვენებდა. კიდევ ერთი მაგალითი მისი სარწმუნოებრივი ტოლერანტობის საილუსტრაციოდ: ფარსადან გორგიჯანიძის ცნობით, მეფე სიამოვნებით ისმენდა მის მიერ წაკითხულ ლექსებს, რომლებიც ქართული ეკლესია-მონასტრებისა და სასახლეებისადმი იყო მიძღვნილი (ფარსადან გორგიჯანიძე, 1925: 261). ყოველივე ზემოთქმულის მიუხედავად, უდავოა ის ისტორიული რეალობა, რომ როსტომი ქართლში, უპირველეს ყოვლისა, სეფიანთა ირანის პოლიტიკის გამტარებელი იყო. ამიტომაც ყველაფერი, რაც სარწმუნოებასთან და ეროვნულობასთან იყო დაკავშირებული, მის მიერ მოზომილად და დიდი სიფრთხილით კეთდებოდა (გელაშვილი,

2008: 119-123). თავის მხრივ, შაჰ სეფივ ადმოსავლეთ საქართველოს საშინაო პოლიტიკაში თითქმის არ ერეოდა, რაც, ცხადია, როსტომის მიმართ მისი განსაკუთრებული პიროვნული დამოკიდებულების შედეგს წარმოადგენდა. გამომდინარე იქიდან, რომ ეს უკვე საუბრის ცალკე თემას წარმოადგენს, აქ მხოლოდ იმის დაფიქსირებით შემოვიფარგლებით, რომ დღევანდელი გადასახედიდან სულ უფრო ნათლად იკვეთება, თუ როდენ დიდი ძალისხმევა სჭირდებოდა როსტომს, რომ იმხანად ირან-საქართველოს შორის არსებული ურთიერთობების პირობებში, ქართული ინტერესებიც შეძლებისდაგვარად დაეცვა. ამის დასტურია XVII საუკუნის 30-50-იან წლებში ადმოსავლეთ საქართველოში მიმდინარე ადმასვლითი სოციალურ-ეკონომიკური პროცესები.

დასკვნა

XVII საუკუნის სპარსული წერილობითი წყაროების შესწავლა და მათი შეჯერება სხვა წყაროთა მონაცემებთან, გვიჩვენებს, რომ ქართლის ვალის - როსტომის და მარიამ დადიანის შეუღლება 1634 წელს ფრთხილ ფართო მასშტაბიანი რეზონანსის მქონე მოვლენას წარმოადგენდა. ქართლის და სამეგრელოს სამეფოთა შეკავშირებამ მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანა როგორც საქართველოს შიდა პოლიტიკურ რეალობაში, ისე ახლო ადმოსავლეთის საერთაშორისო ვითარებაში, რამდენადაც ქართველ მეფე-მთავართა ერთმანეთისგან განსხვავებული პოლიტიკური ორიენტაცია და ძალთა გადაჯგუფება, თავის მხრივ, ანალოგიურ პროცესებს მოასწავებდა სეფიანთა ირანთან, ოსმალეთთან, რუსეთთან და დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებთან ურთიერთობებში.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

beri egnatashvili (1959). akhali kartlis tskhovreba. pirveli teqsti: *kartlis tskhovreba*. t. 2. teksti dadgenili qvela dziritadi khelnatseris mikhedvit s. qaukhchishvilis mier. tb: gamomtsemloba "sabchota sakartvelo". (ბერი ეგნატაშვილი. (1959). ახალი ქართლის ცხოვრება. პირველი ტექსტი. *ქართლის ცხოვრება*. ტ. 2. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. თბ: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“).

gabashvili, v. (1958). *kartuli peodaluri tskobileba XVI-XVII saukuneebshi*. tb: gamomtsemloba "sakartvelos mecnierabata akademiya" (გაბაშვილი, ვ. (1958). *ქართული ფეოდალური წყობილება XVI-XVII საუკუნეებში*. თბ: გამომცემლობა „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია“).

gelashvili, n. (2008). religiuri aspekti rostom mepis mmartvelobashi 1633-1658). *nodar shengelas 75 tlistavisadmi midzgvnili krebuli*. tb: gamomtsemloba "horosi XXI". (გელაშვილი, ნ. (2008). რელიგიური ასპექტი როსტომ მეფის მმართველობაში (1633-1658). *ნოდარ შენგელას 75 წლისთავისადმი მიძღვნილი კრებული*. თბ.: გამომცემლობა „ჰოროსი XXI“).

gelashvili, n. (2009). shah sephi I-is gamepebis sakitkhisatvis. *d. katsitadzis 80 tlistavisadmi midzgvnili krebuli*. tb: gamomtsemloba "horosi XXI". (გელაშვილი, ნ.

(2009). შაჰსეფი I-ის გამეფების საკითხისათვის. *დ. კაციტაძის 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი კრებული*. თბ: გამომცემლობა „ჰოროსი XXI“).

Gelashvili, N. (2012). Iranian-Georgian Relations during the Reign of Rostom (1633-1658). *Iran and the World in the Safavid Age*. London-New-York.

gelashvili, n. archvadze, m. (2016). XVII saukunis sparsuli saistorio tskaro iran-sakartvelos urtiertobebis shesakheb. *aghmosavletmtsodneoba*. N 5. თბ: tsu gamomtsemloba. (გელაშვილი, ნ. არჩვაძე, მ. (2016). XVII საუკუნის სპარსული საისტორიო წყარო ირან-საქართველოს ურთიერთობის შესახებ. *აღმოსავლეთმცოდნეობა*. №5. თბ: თსუ გამომცემლობა).

don pietro avitabile. (1977). *tsnobebebi sakartveloze (XVII s.)*. shesavali, targmani da komentarebi b. giorgadzis. თბ: gamomtsemloba “metsniereba”. (დონ პიეტრო ავიტაბილე. (1977). *ცნობები საქართველოზე (XVII ს.)*. შესავალი, თარგმანი და კომენტარები ბ. გიორგაძის. თბ: გამომცემლობა „მეცნიერება“).

don juzepe judiche milaneli. (1964). *tserilebi sakartveloze, XVII saukune*. Italiuri teksti targmna, tsinasitqvaoba da shenishvnebi daurto b. giorgadzem. თბ: gamomtsemloba “metsniereba”. (დონ ჯუზეპე ჯუდიჩე მილანელი. (1964). *წერილები საქართველოზე, XVII საუკუნე*. იტალიური ტექსტი თარგმნა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო ბ. გიორგაძემ. თბ: გამომცემლობა „მეცნიერება“).

vakhushti batonishvili. (1973). aghtsera sameposa sakartvelosa. *kartlis tskhovreba*. t. IV. teksti dadgenili qvela dziritadi khelnatseris mikhedvit s. qaukhchishvilis mier. თბ: gamomtsemloba “sabchota sakartvelo”. (ვახუშტი ბატონიშვილი. (1973). *აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. ქართლის ცხოვრება*. ტ. IV. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. თბ: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“).

kutelia, t. (1994). gruzia i sepevidskii iran (po dannim numizmatiki). (Кутелия, Т. (1994). *Грузия и Сефевидский Иран (по данным нумизматики)*. Тб: издательство «Мецниереба»).

mohammad ma'sum. *kholasatal-siyar*. peterburgis aghmosavletmcdneobis instituti. Khelnatserta ganqopileba. mikropilmi 127. (მოჰამმად მა'სუმი. *ხულასათ ალ-სიარ*. პეტერბურგის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი. ხელნაწერთა განყოფილება. მიკროფილმი 127). (სპარსულ ენაზე).

mohammad yusuf. (1970). *khold-e barin*. betashih-e soheyili khansari. tehran. (მოჰამმად იუსუფი. (1970). *ხოლდ-ე ბარინ*. ბე თასჰიჰ-ე სოჰეილი ჰანსარი. თეჰრან). (სპარსულ ენაზე).

mustafa naima (1979). *Tsnobebebi sakartvelosa da kavkasiis shesakheb*. Turkuli teksti gamokvlevita da shenishvnebit gamosacemad moamzada n. shengeliამ. თბ: gamomtsemloba “metsniereba”. (მუსტაფა ნაიმა. (1979). *ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ*. თურქული ტექსტი გამოკვლევიდა და შენიშვნებით გამოსაცემად მოამზადა ნ. შენგელიამ. თბ: გამომცემლობა „მეცნიერება“).

zhorzholiani, g. (1987). *sakartvelo XVII saukunis 30-50-ian tslebshi*. თბ: gamomtsemloba “metsniereba”. (ჯორჯოლიანი, გ. (1987). *საქართველო XVII*

საუკუნის 30-50-იან წლებში. თბ: გამომცემლობა „მეცნიერება“).

svanidze, m. (1990). *sakartvelo-osmaletis istoriis narkvevebi*. tb: gamomtsemloba “metsniereba”. (სვანიძე, მ. (1990). საქართველო-ოსმალეთის ისტორიის ნარკვევები. თბ: გამომცემლობა „მეცნიერება“).

parsadan gorgijanidze. (1925). *istoria. s. kakabadzis gamotsema. saistorio moambe*. #2. (ფარსადან გორგიჯანიძე (1925). ისტორია. ს. კაკაბაძის გამოცემა. *საისტორიო მოამბე*. N2. თბ.).

katib chelebi (2013). *tsnobei sakartvelosa da kavkasiis shesakheb*. turkulidan targmna, shesavali da shenishvnebi daurto g. alasianiam. tb: gamomtsemloba “horosi XXI”. (ქათიბ ჩელები. (2013). *ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ*. თურქულიდან თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო გ. ალასანიამ. თბ: გამომცემლობა „ჰოროსი XXI“).

tskhovreba sakartveloisa. (parizis kronika). (1980). *teksti gamosatsemad moamzada, shenishvnebi da sadzieblebi daurto g. alasianiam*. tb: gamomtsemloba “metsniereba”. (*ცხოვრება საქართველოსა (პარიზის ქრონიკა)*). (1980). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შენიშვნები დასაძიებლები დაურთო გ. ალასანიამ. თბ: გამომცემლობა „მეცნიერება“).

javakhishvili, iv. (1967). *kartveli eris istoria. t. IV*. tb: gamomtsemloba “tsu”. (ჯავახიშვილი, ივ. (1967). *ქართველი ერის ისტორია*. ტ. IV. თბ: გამომცემლობა „თსუ“).

Сведения персидских письменных источников о женитьбе царя Ростома

ნანა გელაშვილი

Доктор исторических наук, профессор

Тбилисский государственный Университет имени Иване Джавахишвили

ORCID ID: 0000-0003-2293-2637

+995 599 93 49 77, Nana.gelashvili@tsu.ge

Резюме

Настоящая статья посвящена обсуждению женитьбы Картлийского Вали – Ростома, того же Хосро-мирзы Багратиони (1633-1658) и связанных с ней драматических событий. В частности, речь идёт о бракосочетании царя Ростома и сестры правителя Одиши - Левана Дадвани – Мариам в 1634 году. Сведения об этом содержатся в различных (грузинских, персидских, турецких и европейских) письменных источниках. Большинство из них хорошо известны и изучены в грузинской историографии, хотя определённая часть источников малоизвестна и следовательно, не использована в научной литературе. Исходя из этого, очень важно выявление новых источников и на основе должного критического анализа, учесть их сведения при исследовании ряда исторических фактов и событий далёкого прошлого.

На этот раз внимание фокусировано на персидских источниках 17-го века (труды Мухаммада Юсуфа, Мухаммада Ма'сума, Абу ал-Мафахер Тафреши, Мир Тимур Мараши), содержащих интересные сведения по обсуждаемым вопросам. Особого внимания заслуживают их информации о продвижении Хосро-мирзы при дворе Сефевидов, об его сердечных отношениях с шахом Сафи I (1629-1642), об его воцарении в Картли и женитьбе на Мариам, о тщетной попытке царя Теймураза и Имеретинского царя Георгия расторгнуть упомянутый брак, о противостоянии Ростом и Теймураза. Иранские летописцы, будучи современниками описываемых в своих трудах событий, подчёркивают, что Ростом, как подчинённый и верный вассал Иранских властей, вопрос женитьбы на Мариам, сперва согласовал с шахом Сафи. Поскольку установление родственного союза между Леваном Дадиани и Ростомом по всем параметрам соответствовало интересам Сефевидского государства, шах Сафи одобрил выбор Ростом и послал ему свадебные подарки.

Сведения персидских исторических сочинений сопоставлены с данными грузинских, турецких и европейских источников, содержащих параллельные ссылки. На основе их надлежащего анализа и с учётом конкретной историко-политической ситуации изучаемого периода, в статье сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: Ростом, Теймураз, шах Сафи, Иран, Мариам.